Geliş Tarihi : 18.04.2021
Kabul Tarihi: 02.12.2022

Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi
Journal Of Modern Turkish History Studies
XXII/45 (2022-Güz/*Autumn*), ss. 823-843.

Araştırma Makalesi / *Research Article*

TÜRKİYE'DE SEL AFETİ KARŞISINDA DEVLETİN ÖNLEMLERİ: 1948 ÇUKUROVA ÖRNEĞİ*

Ahmet GÜLEN**

Öz

Anadolu ve Trakya toprakları yüzyıllardan beri doğal afetlerle karşılaşmış, deprem, sel, çığ gibi olgular canlıların yaşantısını olumsuz yönde etkilemiştir. Anadolu'da meydana gelen doğal afetlerin en önemli arasında sayılan sellerde zaman zaman aşırı yağışlarla dolan ırmaklar yatağından taşarak setleri yıkmış ve yerleşim alanlarında büyük tahribatlara yol açmıştır. Gerek Osmanlı Devleti zamanında ve gerekse Cumhuriyet devrinde büyük yerleşim bölgelerinde ve tarımsal alanlarda mal ve can kayıplarına yol açan doğal afet kaynaklı zararlar devlet yetkililerinin başlıca uğraş alanı olmuştur. Türkiye'de II. Dünya Savaşı yıllarında ve sonrasında da önemli sel afetleri meydana gelmiştir. 1948 yılında Anadolu'nun en verimli coğrafyalarından Çukurova bölgesinde etkili olan yağmurlar Berdan Nehri'ni taşırmış, nehir üzerindeki setler yıkılmış ve Adana, Mersin, Tarsus'ta su baskınları yaşanmıştır. Tarımsal alanlarda yol açtığı zararın dışında yerleşim alanlarını da olumsuz etkileyen sel felaketi köylerle iletişim kesilmesine, insanlar ve hayvanların açlık tehlikesiyle karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Sel baskını karşısında zarara uğrayanlar için devletin kurumları harekete geçerek afetzedelerin ihtiyaçlarını karşılama çabasına girişmiştir. Bu çalışmada 1948 yılında meydana gelen sel felaketini takip eden günlerde Çukurova bölgesine yapılan ilk yardım faaliyetleri ve devlet destekleri ele alınmıştır. Çalışmada 1948 kış aylarında henüz II. Dünya Savaşı'nın ekonomik zorluklarının etkisinin devam ettiği dönemde Çukurova'da etkili olan yağışlar neticesinde meydana gelen sel felaketinin etkileri ele alınmış, afet karşısında devlet kurumlarının önlemleri ve yardım faaliyetleri irdelenmiştir. Henüz Türkiye'de sel felaketleri üzerine yapılmış akademik çalışmalar oldukça sınırlıdır. Dolayısıyla bu çalışmada da ağırlıklı olarak arşiv belgeleri, dönemin belli başlı gazetelerinden yararlanılmış ve savaş sonrası dönemde Çukurova gibi önemli bir tarım bölgesinde oluşan felakete karşı neler yapılabildiği ortaya konmaya çabalanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Sel, Çukurova, Adana, Tarsus, Mersin, İsmet İnönü.*

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır.
There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Öğretim Görevlisi Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (*ahmet.gulen@deu.edu.tr*), (Orcid: *0000-0002-6585-0212*).

MEASURES TAKEN BY THE STATE IN THE FACE OF FLOOD DISASTER IN TURKEY: THE CASE OF ÇUKUROVA 1948

Abstract

Anatolian and Thracian lands have faced natural disasters for centuries and incidents such as earthquakes, floods and avalanches have negatively affected the lives of living beings. During the floods, which are considered among the most important natural disasters in Anatolia, rivers are filled with excessive rainfall from time to time, destroying the riverbanks and causing great damage to the settlements. Damages caused by floods, which caused loss of property and lives in large settlements and agricultural areas both in the Ottoman Empire and in the Republic period, became the main problem that state officials deal with. Important flood disasters occurred in Turkey during and after the World War II. In 1948, as a result of the rains effective in the Çukurova region, one of the most fertile geographies of Anatolia, the embankments were destroyed as a result of the overflow of the Berdan River and floods occurred in Adana, Mersin and Tarsus. Apart from the damage it caused in agricultural areas, during the flood, which also affected residential areas, communication with villages was cut off and people and animals faced the danger of starvation. The state agencies took action for those who suffered from the flood and attempted to meet the needs of the victims. The present study deals with first aid activities in the Çukurova region in the first days following the flood disaster. The effects of the flood disaster, which occurred as a result of the effective rainfall in Çukurova during the period when the economic difficulties of the World War II continued, were discussed, and the measures and aid activities of the state institutions in the face of the disaster were examined. Academic studies on flood disasters in Turkey are still very limited. Therefore, in this study, archival documents, major newspapers of the period were used and it was tried to reveal what could be done against the disaster that occurred in an important agricultural region such as Çukurova in the post-war period.

Keywords: *Flood, Cukurova, Adana, Tarsus, Mersin, İsmet İnönü.*

Giriş

Türkiye toprakları tarihin farklı çağlarında pek çok doğal afete maruz kalmıştır. Tarih çağları boyunca gerek Anadolu'da ve gerekse Trakya'da deprem, sel, heyelan gibi doğal afetler yol açtığı büyük yıkım ve maddi zararın yanı sıra ölümlere de neden olmuştur. Türkiye'de sel felaketlerinin depremden sonra en büyük can ve mal kayıplarıyla sonuçlandığı ve her sene ölümlere neden olmayan sellerde milyarları bulan ekonomik kayıplar yaşandığı bildirilmiştir. (https://meteoroloji.boun.edu.tr/sel.php) Tarihsel süreçte meydana gelen sel afetlerinde Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul'da da zaman zaman meydana gelen seller günlük yaşamı etkilediği gibi can kayıplarıyla sonuçlanmıştır. Örneğin 1913 yılı Eylül ayında İstanbul'da aşırı yağış sonucu oluşan sel büyük maddi zarara ve ölümlere sebep olmuştur.[1] Yüzyıla yaklaşan Cumhuriyet tarihi boyunca da doğal afetlerle karşı karşıya kalınmış ve büyük zararlar meydana gelmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında da İstanbul'da sel baskınları görülmektedir. 1924 yılının yaz aylarında İstanbul'daki şiddetli yağışlar sele yol açmış, Ağustos ayında üç gün süren yağmurlar pek çok semtte su taşkınlarına yol açmış, Yeşilköy'de hava meydanında hangarlardaki uçaklar bile selden dolayı kullanılamaz hale gelmiştir.[2] Zaman zaman büyük su baskınları Batı Ege'de de etkili olmuştur. Örneğin 1930 yılı sonbahar aylarında İzmir'de şiddetli yağışların oluşturduğu su taşkınlarında şehir ulaşımında aksamalar yaşanmış, evler yıkılmış ve can kayıpları meydana gelmiştir.[3] II. Dünya Savaşı sonrası dönemin Anadolu coğrafyasındaki en önemli sel felaketlerinden birisi 1948 yılında Çukurova bölgesinde meydana gelmiştir. Bölge o yıllarda Türkiye'nin başlıca pamuk üretim merkezlerinden birisiydi ve II. Dünya Savaşı yıllarında azalan pamuk üretimi nedeniyle çiftçiler büyük sıkıntılar yaşamıştır. Örneğin 1943-1947 arası dönemde Türkiye'nin pamuk ekim alanlarında daralma ve üretiminde 100 bin ton civarında bir düşüş yaşanmıştır.[4] Daha savaş yıllarının sıkıntıları tam aşılamadan Adana, Mersin, Tarsus coğrafyasında etkili olan yağışlar sonucu binlerce dönüm arazi sular altında kalmıştır. Sel kısa zamanda Ankara'yı hareket geçirmiş ve devlet yetkilileri Çukurova bölgesine gelerek afetzedelerin talep ve şikâyetleri doğrultusunda çalışmalara başlamışlardır.

1 Önder Kocatürk, *İstanbul'da Sel ve Fırtına (1889-1924)*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2019, s.339.
2 Kocatürk, *a.g.e.*, s.339.
3 "İzmir felâketi", *Vakit*, 27 Teşrinievvel 1930, s.,,."*İzmir*[']*in çok elim felâketi*", *Milliyet*, 28 Teşrinievvel 1930, s.5.
4 Tevfik Çavdar, Türkiye Ekonomisinin Tarihi: 1900-1960, İmge Kitabevi, Ankara, 2003, s.352.

1. Basındaki Haberlere Göre Çukurova Bölgesinde Meydana Gelen Seller ve Etkileri

1948 yılı Şubat ayı içinde Çukurova bölgesi etkili yağışlara maruz kalmıştır. Bölgeden gelen ilk haberlere göre Adana ve civarında "daha hiç görülmediği kadar etkili olan şiddetli yağmurlardan dolayı şehirde ana caddelerin sular altında kaldığı, ayrıca çok sayıda mahallede evlerin yıkıldığı, cezaevinin kadınlar kısmının çöktüğü, iki kadınla çocuğun yaralandığı" bildirilmiştir.[5] Adana şehrinde tren hattının da sular altında kalmasıyla ulaşım durmuş, ayrıca selden zarar gören haberleşme hatlarından dolayı Ankara, İstanbul gibi yerlerle iletişim sağlanamamış, Ceyhan Nehri'nin taşmasından dolayı araziler sular altında kalırken, köy yolları kapanmıştır.[6] Tarsus'ta gelen haberlerde de şiddetli yağmurlar nedeniyle 38 köy tamamen sular altında kalmış ve köylerdeki evlerin çoğu selden dolayı yıkılmış ve 200 vatandaşın boğulmuş olma ihtimalinden korkulduğu bildirilmiştir.[7] Selin bilançosuna dair gazetelere yansıyan ayrıntılarda Çukurova bölgesinde 400 bin dönüm arazinin sular altında kaldığı, 100'den fazla köyden haber alınamadığı, bazı yerlerde bundan sonra pamuk tarımı yapma olanaklarının ortadan kalktığı bildirilmiş ve bölgede maddi zararın 30 milyon lira olduğu kaydedilmiştir. [8]

Çukurova'daki sel baskınına dair ilk haberlerde beş gündür aralıksız devam eden yağmurlar sonucu Hıdırlı seddinin yıkılması ve Berdan Nehri'nin taşması sonucu facianın meydana geldiği ifade edilmiştir. Ceyhan Nehri'nin yükselmeye devam ettiği, selden kurtulan vatandaşların yüksek yerlere çıkarak kurtarılmayı bekledikleri de kaydedilmiştir.[9] Bölgenin bir başka şehri Mersin ve civarı da aşırı yağmurlardan olumsuz etkilenmiştir. 17 Şubat günü akşam üstü yağan yağmurların yol açtığı sellerde "kenar mahallelerde" evler yıkılmış, suların bazı evlerin üçünü katına kadar yükseldiği görülmüştür.[10] Suların bastığı okullarda eğitimin yapılamadığı, şehirde hayatın durma noktasına geldiği ve henüz can kaybına dair bir haber olmadığı da bildirilmiştir. Ancak Cumhurbaşkanı İnönü, oğlu Erdal İnönü'ye yazdığı mektupta sel baskınına dair "… can kaybı yok gibi" ifadesiyle ilk izlenimlerini bildirmiştir.[11]

5 "Çukurova devamlı yağmurlar neticesinde göl haline geldi", *Cumhuriyet*, 16 Şubat 1948, s.1.
6 "Çukurova devamlı yağmurlar neticesinde göl haline geldi", *Cumhuriyet*, 16 Şubat 1948, s.3.
7 "Tarsus[']ta yağmurlar bir felâket halini aldı", *Cumhuriyet*, 17 Şubat 1948, s.1.
8 "Çukurova sel felâketi aldtında", *Vatan*, 18 Şubat 1948, s.1.
9 "Seller felâket halini aldı", *Ulus*, 18 Şubat 1948, s.1.
10 "Tarsus[']ta yağmurlar bir felâket halini aldı", *Cumhuriyet*, 17 Şubat 1948, s.4.
11 *Baba İnönü'den Erdal İnönü'ye Mektuplar*, (Bas. Haz. Sevgi Özel), Bilgi Yayınevi, Ankara, 1988, s.43.

1.a. CHP'lilerin Raporlarına Göre Çukurova Bölgesinde Meydana Gelen Seller, Etkileri ve Yapılacak Yardımlar

Çukurova'da meydana gelen sel baskının yol açtığı zarara dair Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Maraş milletvekilleri Kemalî Beyazıt, Emin Soysal ve Hasan Reşit Tankut'un Genel Sekreter Tevfik Fikret Sılay'a gönderdikleri 20 Şubat tarihli rapora değinmek selin etkileri ve yapılacak yardımların ayrıntılarına inilmesi bakımından önem taşımaktadır. 12 Şubat tarihli Maraş'ın kurtuluş bayramından dönerken afeti haber alarak bölgeye geldiklerini ve yerel otoritelerin emrine girerek iki gün boyunca çalışmalara katıldıklarını ifade eden milletvekilleri bölgede durumun ciddi olduğunu bildirmişlerdir.[12] Seyhan bölgesinde sürekli yağmurlardan ovanın "göl haline" geldiği not edilen raporda 8'i çiftlik olmak üzere 40'tan fazla köyün sular altında kaldığı ifade edilmiştir. Selden etkilenen Özelköy'ün tüm nüfusuyla birlikte ve bazı köylerden ilk etapta kurtarılan 8 vatandaşın Halkevi'ne alındıklarını ve Kızılay'ın bunlara yiyecek ve yakacak sağladığı da raporda belirtilmiştir.[13] Raporda "Seyhan Nehri'ndeki seddi yıkan suların çaylardan gelen sularla birleşerek görülmedik şekilde oyucu, yıkıcı, silip süpürücü bir hızla denize doğru aktığı" da vurgulanmıştır. Kızılay'dan ve Mersin'den gelen çadırların bölgeye ulaştığı bilgisi de Ankara'ya iletilmiş ve halen sallar vasıtasıyla uzakta olan ve tehlike altındaki sekiz köye ulaşılma gayretlerinin sürdüğü de bildirilmiştir.[14]

CHP Maraş milletvekillerinin CHP Merkezi'ne gönderdikleri raporda "*yardımlarına ancak denizden gidilebilecek köylere çıkarılmak istenen motorun bir türlü kaldırılamadığı*" ve bunda "*Mersin deniz işletmesinin kusuru olduğu*" kaydedilmiştir. Bölgeye yapılacak malî yardımlar dikkate alındığı zaman Mersin'deki Ticaret Birliği'nin kendi fonundan 20 bin lira ayırdığı bildirilirken afet sahasında elden gelen tüm çabanın gösterildiği fakat felaket karşısında "*bazılarının hiç kıpırdamadığı*" da vurgulanmış ve bunun "*yönetimdeki yetersizliğin bir göstergesi*" olduğuna dikkat çekilmiştir.[15] Bu noktada sel bölgesinde yeterli koordinasyon sağlanmasında zorluklar çekildiği ve bazı idarecilerde kriz yönetimi konusunda zaafiyet görüldüğü anlaşılmaktadır. Raporda olumsuz hava şartları, ovayı kaplayan suların fazlalığı gibi faktörlerle Tarsus'taki kırk köyün daha bir ay kapalı kalabileceği, geri kalan 15'inin de Mayıs başına kadar kapalı kalabileceği bildirilmiştir. Selde 400 bin hektar ekinin su altında kaldığı ve zararın da 4 milyon edeceği ifade edilmiştir.[16]

12 *BCA*, Fon No: 03001, Kutu No: 42, Dosya Gömleği No: 251, Sıra No: 5.
13 *BCA*, Fon No: 03001, Kutu No: 42, Dosya Gömleği No: 251, Sıra No: 5.
14 *BCA*, Fon No: 03001, Kutu No: 42, Dosya Gömleği No: 251, Sıra No: 5.
15 *BCA*, Fon No: 03001, Kutu No: 42, Dosya Gömleği No: 251, Sıra No: 5.
16 *BCA*, Fon No: 03001, Kutu No: 42, Dosya Gömleği No: 251, Sıra No: 5.

Ayrıntılı şekilde hazırlanan raporda kerpiçten yapılmış evlerin sel nedeniyle yıkılacağı ve bunun sonucunda çok sayıda hayvanın telef olmasının beklendiği de kaydedildikten sonra şu tedbirlerin alınması istenmiştir: "*Bu bölgeye en kısa bir zamanda…nüfusa yetecek kadar çadır, yiyecek, giyecek gönderilmesi ve yakında baş göstermesi tabii olan soğuk ve sefalet mahsulü hastalıklara karşı savaş tedbirleri alınması zaruridir. Topraklar ancak mayıs başında kuruyacağına göre bu geniş sahayı birkaç gün içinde sürebilmek için dört yüz bin dekar hesabıyla yeter sayıda traktör ekibinin hiç olmazsa beş yüz ton pamuk tohumunun şimdiden hazırlanması lâzımdır.*"[17] Selden dolayı pamuk ekemeyecek yahut gıda maddesi olarak yararlanmak isteyen köylülere akdarı verilebileceği de not edilmiş ve Çukurova'da yetişmeyen bu bitki için Hatay'dan tohum istenmesi önerilmiştir. CHP'li milletvekilleri kredi konusunda da şunlara değinilmiştir: "Bu saha halkı tarım için özel ve olağanüstü bir krediye muhtaç olacaktır. Bu ihtiyacı vaktinde gidermek için şimdiden tedarikli olmayı arza mecburuz."[18] Raporun son kısmında tedbirler yoluna konulana kadar acil olarak Ceyhan, Seyhan, Berdan sel mıntıkalarında yardıma yetecek kadar miktarda kayık, sal, motorlu ve altı düz olan teknelerin hazır edilerek bucakların ve köylerdeki muhtarlıkların emrine verilmesi tavsiye edilmiştir.[19]

2. Çukurova Sel Bölgesinde Devletin Aldığı İlk Tedbirler ve İlkyardım Faaliyetleri

Çukurova bölgesini etkileyen sel baskını nedeniyle ilk planda kurtarma ve barınma faaliyetlerine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Mersin Valisi'nin yanında jandarma komutanı ve sağlık ekipleriyle beraber Tarsus'a gittiği ve suların yükseldiği yerlere sandallar gönderildiği bölgeden gelen ilk haberler arasındadır.[20] Ayrıca evleri sular altında kalan vatandaşlar için de Kızılay harekete geçmiş ve ilk etapta bölgeye gelen çadırlara ek olarak 150 çadır daha yollanmıştır. Kızılay selden etkilenen yerlere sadece çadır yardımı ile yetinmemiş aynı zamanda Adana'ya 10 bin lira, Tarsus'a da 5 bin lira para yardımı yapmıştır.[21]Ancak yardımların afetzedelere ulaştırılmasında olumsuz hava şartlarının doğurduğu etkenlerin bazı yerlerde engeller çıkardığı da görülmüştür. Örneğin bölgeye gönderilen çadır ve yiyecekleri taşıyan araçların çamurda takılarak yol alamadıkları ifade edilmiştir.[22] Mersin Valiliği'nin yaptığı toplantıda acilen temini lazım gelen ihtiyaçlar tespit edilmiştir. Ankara'ya bildirildiğine göre 100 ton susam, 700 ton çiğit, 300 ton yemeklik buğday ve 200 ton yemlik arpa ve yulafın "ivedilikle" gönderilmesi istenmiştir.[23]

17 *BCA*, Fon No: 03001, Kutu No: 42, Dosya Gömleği No: 251, Sıra No: 5.
18 *BCA*, Fon No: 03001, Kutu No: 42, Dosya Gömleği No: 251, Sıra No: 5.
19 *BCA*, Fon No: 03001, Kutu No: 42, Dosya Gömleği No: 251, Sıra No: 5.
20 "Tarsus[']ta yağmurlar bir felâket halini aldı", *Cumhuriyet*, 17 Şubat 1948, s.4.
21 "Tarsus[']ta yağmurlar bir felâket halini aldı", Cumhuriyet, 17 Şubat 1948, s.4.
22 "Çukurova köylüsü acınacak halde", *Vatan*, 22 Şubat 1948, s.4.
23 "Çukurova köylüsü acınacak halde," *Vatan*, 22 Şubat 1948, s.4.

Toplantıdan sonra Mersin Valiliği'nden yapılan açıklamada köylerle bağlantı sağlanarak yardıma başlandığı, İskenderun'dan gelen araçlarla bir "çıkarma hareketi" yapılarak aç kalan hayvanların kurtarılması için ot ve yem gönderildiği bildirilmiştir. Selden etkilenen yerlerden Ceyhan'da da yardım faaliyetlerine başlanmıştır. Bölgeden ilk bilgilere göre yine İskenderun'dan gelen bir motorla sula altında kalan 24 köye yardım götürülmüştür.[24]Ankara'da sel afetini görüşmek üzere toplanan Bakanlar Kurulu, Çukurova bölgesinde yapılması gereken işleri görüşmüş önlemler ve acil ihtiyaçlar üzerinde değerlendirmeler yapmıştır. Toplantıda yapılacak işlerin tek elden sevk ve idaresi amacıyla Başbakan başkanlığında ilgili bakanlardan oluşan bir komite kurulması kararlaştırılmıştır.[25]

Ayrıca aynı yılın Mart ayında Bakanlar Kurulu'nda da selden etkilenenlere yapılacak yardımlara dair bazı kararlar alınmıştır. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü imzasıyla yayınlanan karara göre "Çukurova bölgesinde selden zarar görenlere yapılacak yardımlarda iki ay kullanılmak maksadıyla gerekli alet, makine ve traktörlerin ve zirai kombinalara tahsis edilen kredilerden sağlanan paralardan 250 bin liraya kadar sarf edilmek üzere ayrılması" kararlaştırılmıştır.[26]

3. Cumhuriyet Halk Partisi Grubu'nda Sele Dair Yapılan Değerlendirmeler

Çukurova'da meydana gelen sel afeti ve meydana gelen zarar hakkında iktidardaki CHP Grubu'nda da görüşmeler yapılmıştır. Başbakan Hasan Saka açıklamalarında alınan tedbirlerden söz ederek, Çukurova sahasında yapılması planlanan işler için 100 milyon liranın gerekli olduğunu açıklamıştır. Saka gereken malî kaynağın mutlaka bulunarak inşaat mevsiminde çalışmalara başlanacağını ifade etmiştir.[27]Adana milletvekili Cavit Oral da hükûmet yetkililerinin söylediklerinin sadece vaatten ibaret kaldığını savunmuştur. Bayındırlık Bakanı Kasım Gülek bundan sonra benzer felaketlerin önlenmesi için alınacak tedbirlerin hazır olduğunu ve mevsim açısından uygun zamanda inşaata başlanacağını söylemiştir.[28]Toplantıda söz alan İçişleri Bakanı Münir Hüsrev Göle, bölgedeki gelişmeler üzerine açıklamalar yapmıştır. Son yağmurlarla Çukurova'da oluşan tahribatın bir "tabiat hadisesi" olarak geliştiğini söylemiştir. Ortaya çıkan sıkıntıların çözümü için gereken acil yardımların yapıldığını ifade etmiştir. Göle alınan tedbirlerin devam edeceğini de sözlerine eklemiştir.[29] İktidar tarafında selin yol açtığı tahribata dair bu önlemler görüşülürken Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Çukurova'ya giderek

24 "Çukurova köylüsü acınacak halde", *Vatan*, 22 Şubat 1948, s.4.
25 "Çukurova köylüsü acınacak halde", *Vatan*, 22 Şubat 1948, s.4.
26 *BCA*, Fon No: 03018, Kutu No: 116, Dosya Gömleği No: 19, Sıra No: 20.
27 "Çukurova[']da su altındaki köylerden haber yok", *Cumhuriyet*, 18 Şubat 1948, s.3.
28 "Çukurova[']da su altındaki köylerden haber yok", *Cumhuriyet*, 18 Şubat 1948, s.3.
29 "Seller felâket halini aldı", *Ulus*, 18 Şubat 1948, s.1.

meydana gelen afetin etkilerini görmeye karar vermiştir. İnönü'nün bölgeye gelişi aynı zamanda devlet yardımlarının ulaştırılması ve yeni sel felaketlerine yol açmayacak tedbirlerin alınması yolunda bir vesile teşkil edecektir.

4. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Sel Bölgesindeki İnceleme Faaliyetleri ve Bölgeye Yapılan Yardımlar

Cumhurbaşkanı İnönü, 21 Şubat'ta akşam saatlerinde beraberinde Bayındırlık Bakanı Kasım Gülek, CHP Kocaeli milletvekili Nihat Erim, Demokrat Parti (DP) milletvekili Nuri Özsan ve kalabalık bir heyetle Adana istikametine doğru yola çıkmıştır.[30] Cumhurbaşkanlığı Özel Kalemi Haldun Derin, Adana yolunda günün konusunun Seyhan'ı ve civar bölgeleri etkileyen sel ve etkileriyle alınması gereken önlemler olduğunu kaydetmiştir.[31] 22 Şubat sabahı Adana'nın Yenice istasyonunda yetkililer ve kalabalık bir yurttaş topluluğunca karşılanan Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, otomobille Tarsus'a gitmiştir.[32] İnönü Tarsus'ta belediyeye uğradığını ve su baskınına neden olan Hadırlı gediğini gördüğünü not etmiştir.[33] Belediyede sele dair alınan tedbirler hakkında bilgi alan Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, önce Tarsus'ta su altında kalan köylerdeki nüfus sayısıyla, bunlardan kaçının yardıma muhtaç durumda olduğunu sormuştur. Vali Şefik Bicioğlu köylerde su altında kalan 6 bin nüfus olduğunu söyleyerek, ilk tedbir olarak halkın açlıktan kurtarıldığını ve şimdi hayvanları açlıktan kurtarma çabasında olduklarını ifade etmiştir.[34] Valinin devletin ilk hedefinin bölgede afet nedeniyle açlık sorunuyla karşı karşıya kalanları kurtarmak olduğunu açıklayan sözlerine karşılık DP İçel milletvekili Aziz Köksal, hükûmetin herkese yardım etmesi gerektiğini ve tarım arazileri selden etkilendiği için de bölgeye kredi desteği, traktör ve yemlik yardımı yapılmasını istemiştir. Köksal'ın sözlerine cevap veren Vali Bicioğlu, ilk planda Ankara'dan tohumluk istendiği ve Zirai Donanım Kurumu'na makine gönderilmesi için müracaat ettiklerini söylemiştir. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, izahatı dinledikten sonra bölgeye ilişkin gözlemlerini ve yapılacak işleri şöyle anlatmıştır: *"Benim anladığıma göre bu köyler muhasarada değil. Bunlara evvela müstacel yardım yapılacak ve metruk ve ümitsiz bir vaziyette kalmamaları temin edilecek. Onlara cesaret verilecek. Sular çekildikten sonra da lazım gelen tedbirler alınacak."*[35] Cumhurbaşkanı İnönü böylece valiye ve yetkililere ilk yapılacak işin acil yapılacak yardımlarla selden etkilenen vatandaşlara yalnız olmadığı ve devletin tüm olanaklarıyla afetzedelerin yanında olduğu mesajının verilmesini istemiştir. İnönü bu teminat sağlandıktan sonra da bundan sonra benzer hadiselerin yaşanmaması için gereken önlemlerin alınmasını istemiştir.

30 "Cumhur Başkanımız", *Ulus*, 22 Şubat 1948, s.1.
31 Haldun Derin, *Çankaya Özel Kalemini Anımsarken*, (Haz. Cemil Koçak), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1995, s.224.
32 "İnönü Seylâp Bölgesinde", *Ulus*, 23 Şubat 1948, s.1.
33 İnönü, İsmet, *Defterler I: (1919-1973)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008, s.492.
34 "Cumhurbaşkanı seylâp bölgesinde", *Vatan*, 23 Şubat 1948, s.4.
35 "Cumhurbaşkanı seylâp bölgesinde", *Vatan*, 23 Şubat 1948, s.4.

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ayrıca acil olarak hangi ihtiyaçlarının gerektiğini de sormuş, İçel Valisi Bicioğlu oluşan zararı başka bir yoldan telafi edebileceklerini ve bunun için 700 ton pamuk tohumuna ve 300 ton yemlikle, 200 ton akdarıya ihtiyaç duyulduğunu ifade etmiştir.[36] Tarsus kaymakamı Adnan Askel de İsmet İnönü'ye gerekli olan yardımlardan söz açmış ve sel nedeniyle ekinleri zarar gören çiftçinin acil olarak makineli ziraate geçmesi durumunda kalkınabileceğini söylemiştir. Askel, gereken malzemenin 50-60 traktör ve 200-250 adet mibzer olduğunu da bildirmiştir.[37] Cumhurbaşkanı İsmet İnönü kapalı olan köy yollarının acilen açılması için direktif vermiş ve gereken yardımın Ankara'dan hemen temin edileceğini sözlerine eklemiştir. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, toplantıdan sonra belediye balkonundan vatandaşları selamlamıştır.[38] İsmet İnönü, 23 Şubat günü sel bölgesini havadan incelemiştir. Bir saat 10 dakika süren tur sonunda hava meydanına inen Cumhurbaşkanı beraberinde bulunan Bayındırlık Bakanı Kasım Gülek'e sel felaketini havadan daha iyi görebildiğini ve Ceyhan mıntıkasının daha büyük hasara uğradığını söylemiştir.[39] İsmet İnönü'nün sele dair *"Buranın bu kadar su altında kalacağını doğrusu tahmin etmezdim. Canım yandı doğrusu"* dediği de kaydedilmiştir.[40]

İsmet İnönü, Adana'daki Hava Kurumu'nun binasında bir kere daha selden zarara uğrayan vatandaşlarla ve bölgedeki çiftçi örgütleri temsilcileriyle bir araya gelerek onları dinlemiştir. Çiftçiler Birliği Başkanı Fazlı Meto, büyük çiftçilerin zararda olduğunu söyledikten sonra Ziraat Bankası'ndan kredi açmasını istediklerini söylemiştir. Ayrıca kombinalarda bulunan fazla motorlu araçların çiftçiye verilmesini beklediklerini ve bu sene pamuk ekiminin gecikeceğini de bildirmiştir.[41] Fazlı Meto'nun sözlerinden sonra Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, bu konuda hükûmetin esaslı tedbirler alacağını, yakında da Tarım Bakanı'nın bölgeye geleceğini söylemiştir. Meto, ayrıca çiftçinin elinde halen pamuk olduğunu ve bunun dış piyasalara satılması için izin verilmesini istemiş ve devletin ne satın aldığını ve ne de satışa izin verdiğini, meselenin çözülmesini beklediklerini sözlerine eklemiştir.[42] Fazlı Meto ayrıca çiftçiye bedelsiz olarak tohum verilmesinin ve kredi imkanlarının genişletilmesinin şart olduğunu da bildirmiştir.[43] Cumhurbaşkanı İnönü sulama davasını memleket çapında ele almanın şart olduğunu ifade ederek, devletin bu işi halli için çalışırken çiftçinin yüz milyonları bulacak masrafın bir kısmına katılmasının gerektiğini söylemiştir. İnönü, ayrıca gerekirse iç ve dış borçlanma yoluna gidilerek sorunun çözülmesine çalışacaklarını da bildirmiştir.[44] Cumhurbaşkanı

36 "İnönü Çukurova[']da dün tetkiklerine başladı", *Cumhuriyet*, 23 Şubat 1948, s.3.
37 "İnönü Çukurova[']da dün tetkiklerine başladı", *Cumhuriyet*, 23 Şubat 1948, s.3.
38 "İnönü Seylâp Bölgesinde", *Ulus*, 23 Şubat 1948, s.3.
39 "İnönü Çukurova[']dan dün gece ayrıldı", *Cumhuriyet*, 24 Şubat 1948, s.1-4.
40 "İnönü'nün beyanatı", *Demokrat İzmir*, 24 Şubat 1948, s.1.
41 "İnönü Çukurova[']dan dün gece ayrıldı", *Cumhuriyet*, 24 Şubat 1948, s.4.
42 "İnönü Çukurova[']dan dün gece ayrıldı", *Cumhuriyet*, 24 Şubat 1948, s.4.
43 "İnönü dün gece Adana'dan ayrıldı", *Ulus*, 24 Şubat 1948, s.5.
44 "İnönü Çukurova[']dan dün gece ayrıldı", *Cumhuriyet*, 24 Şubat 1948, s.4.

açık bir şekilde devlet ve vatandaşın elbirliği ile çalışarak sulama sorununun çözüleceğini ve gerektiği takdirde bu sorunun çözümü için borçlanmaya gitmekten çekinmeyeceklerini ifade etmiştir. Toplantıda bulunan CHP Kocaeli milletvekili Nihat Erim, Adanalıların sel bahanesiyle devletten 100 milyon lira koparmak istediklerini; ancak kendisinin Cumhurbaşkanı İnönü'yü bu konuda uyardıktan sonra onun çiftçilerin borçlanarak bir kısım masrafı üstlenmeleri gerektiğini söylediğini ifade etmiştir.[45]

İnönü, toplantıda hazır bulunanların en fazla merak ettiği konular arasında yer alan devlet yardımları konusunda da şunları söylemiştir: "*… Bütün Adana[']ya müteaddid tayyareler gelecek ve kendilerile muvasala imkanı bulunmıyan bazı köylere havadan yiyecek atılacaktır… Müteakıben Hadırlı kanalı kapatılmalıdır. Su çekildikten sonra yeni mahsul ekimini sağlamak için çiftçiye bedava tohum ve alet verilmelidir…*"[46] Nitekim Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün bu konuşmasının ilk somut sonucu hemen görülmüş ve ilk planda sel bölgesinde mahsur kalan köylere havadan gıda maddesi atmak üzere bölgeye iki uçağın geldiği bildirilmiştir.[47]Adana'daki görüşmede Belediye Başkanı Hazım Savcı, şehrin merkezinde bir hastane bulunmadığını ve selden etkilenenlerin karşı tarafta bulunan şehir hastanesinden üç kez şehir hastanesine getirmek zorunda kaldıklarını belirtmiş ve soruna çözüm istemiştir. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Savcı'yı dinledikten sonra bu sorunu da ele alacağını söylemiştir.[48]

Adana ve bölgesini etkileyen sel felaketine karşı sadece devlet yardımları değil, aynı zamanda vatandaşların ve kamu bankalarının gönderdikleri yardımları da ele almak yararlı olacaktır. Gazetelere yansıyan haberlere göre Yatılı Tıp Talebe Yurdu'nda kalan öğrenciler aralarında topladıkları 80 lirayı Adana'daki Kızılay Merkezi'ne göndermişlerdir. Ayrıca Linguafon Enstitüsü'nün 100 liralık bağışı selzedeler için "Cumhuriyet" gazetesine gönderdiği bildirilmiştir.[49] Mihalıççık'ta selden etkilenen vatandaşlar için kaymakam başkanlığında toplanan esnaf ve tüccarın yardıma karar verdiği, bu amaçla bir komite kurulduğu ve ilk etapta 400 lira yardım toplandığı ifade edilmiştir. Çukurova sel felaketi mağdurlarının yardımına millî bankaların katıldıkları da gözlenmiştir. T.C. Merkez Bankası yardım kampanyasına 20 bin lira gönderirken, Türkiye İş Bankası'nın 15 bin lirayı Kızılay'a verdiği basında çıkan haberler arasındadır.[50]

45 Nihat Erim, *Günlükler I: 1925-1979*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005, s.255.
46 "İnönü Çukurova[']dan dün gece ayrıldı", *Cumhuriyet*, 24 Şubat 1948, s.4.
47 "İnönü Çukurova[']dan dün gece ayrıldı", *Cumhuriyet*, 24 Şubat 1948, s.4.
48 "İnönü dün gece Adana'dan ayrıldı", *Ulus*, 24 Şubat 1948, s.5.
49 "İnönü Çukurova[']dan dün gece ayrıldı", *Cumhuriyet*, 24 Şubat 1948, s.4.
50 "İnönü dün gece Adana'dan ayrıldı", *Ulus*, 24 Şubat 1948, s.5.

4.a. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Seyhan ve Diğer Bölgelerdeki Denetim ve İnceleme Faaliyetleri

İsmet İnönü, Adana'daki toplantıdan sonra selden önemli ölçüde etkilenen Ceyhan'a geçmiş ve Halkevi'nde vatandaşlarla görüşerek onların sorunlarını ve dileklerini dinlemiştir. Arif Yalter adlı bir çiftçi Seyhan'da 500 bin dönüm arazinin sular altında kaldığını, tarımsal ürünlerin mahvolduğunu söyleyerek, kendilerine yeniden üretim için 500 ton çiğit, 50 ton keten tohumuyla 50 ton susam gerektiğini ifade etmiştir.[51] Ayrıca bölgedeki çiftçilere Ziraat Bankası'ndan uzun vadeli kredi açılması ve bunun dışında en az iki milyon kredi verilmesini istediklerini de bildirmiştir. Ayrıca tohumluk meselesinin önemli olduğundan bir kez daha söz edilerek, çiftçiye bunların ücretsiz olarak verilmesi istenmiştir.[52]

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, selzedelerin isteklerini dinledikten sonra Adana'daki gibi Ceyhan da vatandaşların iyileştirme çalışmaları için masraflara katılmaları gerektiğini söylemiştir. Bu sözler üzerine salondan ses çıkmadığını gören Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün gülerek, çiftçinin borçlanmaktan korkmaması gerektiğini söylediği ve çiftçi katkısı olmadan bu işlerin yapılamayacağını ifade ettiği bildirilmiştir.[53] İsmet İnönü toplantıda hazır bulunan Ceyhan kaymakamı Muzaffer Güven'e tüm köylerle irtibatın ve ulaşımın sağlanması için talimat vermiştir. Cumhurbaşkanı Çukurova'daki su işini çözmek için karara vardıklarını ve bunun için esaslı tedbirlere başvurduklarını da sözlerine eklemiştir.[54]

Ceyhan'daki toplantıda hazır bulunan DP Ceyhan İlçe Başkanı Dr. Sedat Barı, Ceyhan'ın zararının büyük olduğunu ve arazinin büyük kısmının sular altında kaldığını söyledikten sonra burada devlet işlemesi dahil 15 milyonluk bir zarar olduğunu ifade etmiştir. Ceyhan'ın yeniden işler hale getirilmesi için 8-10 milyon gerektiğini de Cumhurbaşkanı İnönü'ye ileten Dr. Barı, "*Bu para Çukurova'dan esirgenmemelidir. Mümbit topraklarımız bu parayı kısa sürede çıkarabilir. Müstahsile de ayrıca 2 milyon lira yardımda bulunulması lâzımdır. Ziraat Bankası da borçlulara kredi açmalıdır.*" demiştir.[55] İnönü, DP temsilcisinin konuşmasından sonra zararın büyük olduğunun anlaşıldığını; ancak tarım mevsimi geldiği zaman hükûmet tarafından yapılacak makine ve afet yardımıyla afetten etkilenen köylülere yardım edeceklerini bildirmiştir. Cumhurbaşkanı Tarım Bakanı'nın bölgeye gelerek sorunlarla ilgileneceğini, Ziraat Bankası'nı da yardıma sevk edeceklerini ifade etmiştir.[56] İsmet İnönü, Çukurova'daki

51 "İnönü sel bölgesini uçakla gezdi", *Vatan*, 24 Şubat 1948, s.4.
52 "İnönü Çukurova[']dan dün gece ayrıldı", *Cumhuriyet*, 24 Şubat 1948, s.5.
53 "İnönü sel bölgesini uçakla gezdi", *Vatan*, 24 Şubat 1948, s.4.
54 "İnönü dün gece Adana'dan ayrıldı", *Ulus*, 24 Şubat 1948, s.5.
55 "İnönü Çukurova[']dan dün gece ayrıldı", *Cumhuriyet*, 24 Şubat 1948, s.5.
56 "İnönü Çukurova[']dan dün gece ayrıldı", *Cumhuriyet*, 24 Şubat 1948, s.5.

sulama işinin yaz aylarında başlarında müspet bir neticeye varacağını sandığını da sözlerine eklemiştir. İnönü, Ceyhan'dan saat 17:15'te ayrılarak Adana'ya dönmüştür. Cumhurbaşkanı İnönü, 23 Şubat günü Adana'dan Ankara'ya gönderdiği raporda bölgeye ait izlenimlerini anlatmış ve yapılması gerekenler konusunda talimatlar vermiştir. İnönü böylece Ankara'ya dönüşü beklemeden devlet mekanizmasını harekete geçirerek, Çukurova afetzedelerinin yardımına koşulmasını sağlamıştır.

4.b. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Sel Bölgesindeki İncelemelerine Dair Hükûmete Gönderdiği Rapor

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, "Başbakanlığa" başlığı ile başladığı raporunda Çukurova'da selden etkilenen bölgelerde iki gün dolaştığını bildirmiş, hem halkla ve hem de yetkililerle görüşmeler yaptığını, sel mıntıkasını havadan da incelediğini ifade etmiştir. Cumhurbaşkanı, köylerin sel nedeniyle "ada" halini aldığını, çoğuyla irtibatın kesilmiş olduğuna dikkat çekerek "yalnız kalan köylerle" ulaşımın acilen sağlanması gerektiğini bildirmiştir.[57] Cumhurbaşkanı İnönü, Kızılay ve Hükûmetin gereken yardımları yapacağından emin bulunduğunu da vurguladıktan sonra başta Tarsus olmak üzere köylerde hayvan yemi sıkıntısı olduğunu da ilgililere bildirmiştir. İnönü, bölgeye yardım uçaklarının gelmiş olduğunu ve baskından dolayı mahsur kalan köylerle en fazla bir hafta içinde buralarla ulaşımın sağlanacağını umduğunu ifade etmiştir.

İsmet İnönü, Ankara'ya bölgede yıkılmış evler bulunduğunu ve bunların imarı için kereste temin edilmesi gerekliliğini bildirmiştir. Tarlaların ve ekinlerin harap olduğunu ve sele neden olan Hadırlı Köyü'ndeki gediğin kapatılması gerektiğinin de altını çizmiştir. Bu hususta Bayındırlık Bakanlığı'nın önlemleri dışında askeriyeden de destek geleceğini vurgulamıştır. Cumhurbaşkanı İnönü, askerlerden oluşan "tonbaz köprü takımının" seddin kapanması çalışmalarına katılmak üzere acilen Erzincan'dan gönderilmesi için de hükûmete talimat vermiştir.[58] İnönü, Çukurova'da genel olarak çiftçilere acilen tohumluk gönderilmesinin istendiğini ve bir iki ay içinde atılacak tohumların bir kısmının hemen gönderilmesinin memnunluk yaratacağını da sözlerine eklemiştir. Cumhurbaşkanı, gönderilecek tohumun miktarı ve cinsi konusunda ilgili Bakanlığı bilgi sahibi olması gerektiğine de dikkat çekmiştir.[59]

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Ankara'ya gönderdiği raporun önemli bir bölümünü de alet edevat temini ile ilgili kısım oluşturmuştur. Vatandaşların devlet işletmelerindeki aletleri istediğine dikkat çeken Cumhurbaşkanı İnönü, bunun yeni ekin faaliyetleri için gerekli olduğuna dikkat çekmiştir. Amerikalılardan da acilen bazı araçların istenmesi gerektiğini vurgulayan İnönü,

57 *BCA*, Fon No: 03001, Kutu No: 40, Dosya Gömleği No: 241, Sıra No: 6.
58 *BCA*, Fon No: 03001, Kutu No: 40, Dosya Gömleği No: 241, Sıra No: 6.
59 *BCA*, Fon No: 03001, Kutu No: 40, Dosya Gömleği No: 241, Sıra No: 6.

bölgeye gelecek olan Tarım Bakanı'nın yazdığı rapor sayesinde ihtiyaçların neler olacağını anlayacağını da sözlerine eklemiştir.[60] Cumhurbaşkanı, kendisine iletilen talepler arasında kredi meselesi olduğunu da bildirerek, şunları vurgulamıştır: *"…tesis kredisi şartlarıyla mesela yalnız Ceyhan iki milyon lira ister. Birikmiş borçların, bazı vergilerin affı veya tecili istekleri de vardır. Bunların da Hükûmetçe ehemmiyetle tetkik olunacağına şüphe yoktur."*[61] İnönü aslında bu kısımda krediler ve vergiler konusundaki inisiyatifi Saka Kabinesi'ne bırakmış; ancak gereken adımların süratle atılacağından emin bulunduğunu da sözlerine eklemiştir. Ancak Çukurovalı çiftçilerin banka borçlarının ertelenmesi kararı 1.5 sene sonra ancak Şemsettin Günaltay'ın Başbakanlığı döneminde alınacaktır. Buna göre 8 Eylül 1949 tarihinde toplanan Bakanlar Kurulu kararında, *"… Ziraat Bankası tarafından… Kooperatiflere borç verilen 82.800.33 liranın vade bitimi tarihinden başlayarak bir yıl süre ile ertelenmesi… kararlaştırılmıştır."* denilmiştir.[62]

Çukurova bölgesinde yeni sel baskınları olmaması için alınması gereken önlemlerin sulama işinden de öncelikli olduğunu vurgulayan Cumhurbaşkanı İnönü, sorunun detaylı şekilde düşünülerek karara bağlanması için büyük uzmanlar gerektiğini ve Başbakan Saka'nın sorunu bu önemde ele aldığını ifade etmiştir. İsmet İnönü, çiftçilerin de yeniden yapılandırma masraflarına katılması hususunu şöyle formüle ettiğini de anlatmıştır: *"…Sarf olunacak para (sel, sulama, baraj, belki elektrik, yol, gübre hepsi dahil) ne tutarsa, hepsini göze almalı; Hükûmet müstakil bir kredi temin etmeli; ve toprak gayet ufak bir faizle ve 20 senelik bi amortismanla masrafı borçlanmalıdır. Borç işine pek heves edilmiyorsa da üç dakika sonra haklı olduğum teslim olunuyor…"*[63] İnönü böylece raporun son kısmında Çukurova'nın su meselesinin kökten çözümü için masraftan kaçınılmamasını istemiş ve hükûmetin vatandaşla işbirliği halinde bu sorunun çözebileceği mesajı vermiştir.

5. Tarım Bakanı Tahsin Coşkan'ın Sel Bölgesindeki İncelemeleri ve Faaliyetleri

Çukurova'da büyük zarara yol açan sel felaketinin ardından devlet yetkililerinin sel bölgesine ziyaretleri Tarım Bakanı Tahsin Coşan ile devam etmiştir. Tahsin Coşkan'ın da bölgeye gelişinin devlet yardımların hızlandırılması ve dağıtılmasında etkili olduğu söylenebilir. Coşkan beraberinde üç genel müdür ve üç uzman müşavirle bölgede incelemeler yapmıştır. Çukurova'daki incelemelerinden sonra açıklamalar yapan ve bölgedeki yardımların dağıtım işlerinin nasıl yürütüldüğünü anlatan Tarım Bakanı Coşkan, valilerin gözetimi altında su baskınına uğrayan yerlerde komisyonlar kurduklarını ve bu komisyonların gerçek zarar miktarlarını tespit ederek bunları hükûmete

60 *BCA*, Fon No: 03001, Kutu No: 40, Dosya Gömleği No: 241, Sıra No: 6.
61 *BCA*, Fon No: 03001, Kutu No: 40, Dosya Gömleği No: 241, Sıra No: 6.
62 *BCA*, Fon No: 03001, Kutu No: 40, Dosya Gömleği No: 241, Sıra No: 6.
63 *BCA*, Fon No: 03001, Kutu No: 40, Dosya Gömleği No: 241, Sıra No: 6.

bildireceklerini söylemiştir.[64] Tahsin Coşkan bölgedeki evleri yıkılmış olan köylerde yaşayanlara talep ettikleri kerestelerin temini için bütün tedbirlerin alındığını da sözlerine eklemiştir. Nitekim Coşkan, kereste temini konusunda Ankara'ya 28 Şubat günü gönderdiği mesajda "3116 sayılı orman kanununun 17. maddesi gereğince 200 metrekip kerestenin ihtiyaç duyan köylere verilmek üzere Adana yardım komitesi emrine verilmesi için" müsaade edilmesini istemişti.[65] Çukurovalı çiftçilerin talebi üzerine kredi meselesinin de hükûmet tarafından çözüme bağlandığını bildiren Tarım Bakanı Coşkan, hayvanların ihtiyacı olan yemlerin de getirildiğini ifade etmiştir.[66]

Tarım Bakanı Tahsin Coşkan, sel bölgesinde yaptığı incelemeler sonucunda bilhassa su baskınından etkilenmemiş bölgelerde mahsulün iyi olduğunu ifade etmiştir. Bu noktada iklimin müsait olması durumunda özellikle nisan ayı geldiği zaman toplanacak mahsulatın böldeki zararın çok üstünde bir gelir getirmesini beklediklerini söyleyen Coşkan, *"Mesela Çukurova'da ekilmiş olan Arjantin keteni 30 milyon lira değerindedir."* demiştir.[67] Tahsin Coşkan gezisinde Çukurova coğrafyası dışında Urfa ve Mardin'e kadar gittiğini ve özellikle Ceylanpınar'daki buğday ekiminin memnunluk verici seviyede olduğunu sözlerine eklemiştir. Seyahatinden iyi izlenimlerle Ankara'ya geldiğini vurgulayan Tarım Bakanı Coşkan, su baskınına uğrayan bölgelerin hükûmetin aldığı önlemlerden memnun olduğunu mesela Mersin'de görüştüğü çiftçilerin kendisine bu memnuniyeti ifade ettiklerini bildirmiştir. Coşkan, sonraki yıllarda benzer felaketlerin önlenmesi için de gereken tüm önlemlerin alındığını sözlerine eklemiştir.

6. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Sel Bölgesini İkinci Kez Ziyaret Edişi

1948 yılı başlarında Türkiye'nin Güney bölgelerinde meydana gelen sel felaketi ve selin yol açtığı zarar ve ziyan Ankara'daki devlet ve hükûmet yetkilerinin meşgul olduğu konuların başında gelmiştir. Bu nedenle de Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Mart ayı başlarında bir kere daha Ceyhan'a ve oradan Adana'ya gelmiştir.[68] İnönü'nün ziyaretinden önce Adana'ya gelen Bayındırlık Bakanı Kasım Gülek, Amerikan Büyükelçisi ile Ankara'da görüştüğünü ve selin yol açtığı zararları anlattığını ve traktörle, eskavatör lazım olduğunu bildirdiğini söylemiştir. Gülek, elçini sözlerini müsait karşıladığını ve yakında makinelerin geleceğini umduğunu da belirtmiştir. Kasım Gülek, basın mensuplarının bir sorusu üzerine de Ceyhan kazasının su meselesinin *"halledilmiş sayılmasını"* istemiştir.[69]

64 "İnönü dün uçakla incelemeler yaptı", *Ulus*, 8 Mart 1948, s.1-5.
65 *BCA*, Fon No: 03001, Kutu No: 80, Dosya Gömleği No: 506, Sıra No: 5.
66 "İnönü dün uçakla incelemeler yaptı", *Ulus*, 8 Mart 1948, s.5.
67 "İnönü dün uçakla incelemeler yaptı", *Ulus*, 8 Mart 1948, s.5.
68 İnönü, *a.g.e.*, s.496.
69 "İnönü tekrar seylâp mıntıkasına gitti", *Cumhuriyet*, 7 Mart 1948, s.5.

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, 6 Mart günü geldiği Ceyhan'da yapılan çalışmalardan ve açıklamalardan sonra basına kısa bir açıklama yapmış ve "*Ceyhan'dan ve Ceyhanlılardan memnunum. Hesaplı konuşuyor, iyi dileklerde bulunuyorsunuz*" demiştir.[70] Adana'da sabah saatlerinde önce Hadırlı seddine giderek inşa faaliyetlerini denetleyen Cumhurbaşkanı İnönü'ye Bayındırlık Bakanı Kasım Gülek ve Beşinci Bölge Su İşleri Müdürü tarafından izahat verilmiştir. Cumhurbaşkanı'nın tadilat işlerinde çalışan işçilerle, dombazlarla kum taşıyan istihkâmcı subay ve erlerle de konuştuğu bildirilmiştir.[71] Haberden anlaşıldığına göre Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Başbakanlık'a gönderdiği raporda istediği askerlerden oluşan birlik Erzincan'dan gelerek çalışmalara başlamıştır.

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, 7 Mart günü bir kez daha sel mıntıkasını havadan incelemiştir. İnönü'nün beraberinde Bayındırlık Bakanı Kasım Gülek, CHP Kocaeli milletvekili Nihat Erim, DP Muğla milletvekili Nuri Özsan, Seyhan valisi Zühtü Durukan ve basın mensupları ile havadan yapılan inceleme Adana'dan başlamış ve Seyhan Nehri ve su baskına uğrayan köylerle Akdeniz havzasını kapsamıştır. Uçak bir ara Tarsus bölgesine kadar giderek Mersin'e kadar yaklaşarak Berdan Nehri'nin taştığı arazinin üzerinde de dolaşmıştır.[72] Cumhurbaşkanı İnönü'nün bir saatten fazla süren uçuş müddetince bir önceki gelişiyle şimdiki gelişi arasındaki farkları görme şansı ettiği de bildirilmiştir. İnönü de kendi notlarında izlenimlerini "Eski gördüklerim ve Yumurtalık köyü ile Kozan" ifadeleriyle not etmiştir.[73] Uçakla yapılan incelemeye katılan CHP Kocaeli milletvekili Nihat Erim de *izlenimlerini "sular büyük ölçüde çekilmiş, Hadırlı gediği kapatılmış…"* ifadeleriyle belirtmiştir.[74] Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, uçakla yapılan incelemelerden sonra bölgedeki petrol arama faaliyetleri üzerine de bilgi aldıktan sonra sel bölgesindeki tetkiklerine devam etmek üzere Tarsus'a geçmiştir.[75]

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Adana'dan trenle saat 16:30'da Tarsus'a gelmiştir. Tarsus'ta doğrudan Hükûmet Konağı'na geçen İnönü'nün burada dinlendikten sonra Kaymakamlığa gelerek siyasî parti temsilcileri ve Tarsuslulardan selin neden olduğu zarara ilişkin gerçek rakamları aldığı ve yapılacak yardımlar hususunda uzun uzadıya durduğu bildirilmiştir. İsmet İnönü'ye verilen bilgiye göre selden dolayı Tarsus ovasında 64 bin dönüm ekili hububat tarlası, 100 bin dönüm nadaslı alan zarar görmüştür. Bunun yanı sıra bölgede 406 köy eviyle, 248 ahır, 90 samanlık da tahrip olmuştur.[76] Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, deneyimli çiftçilere sellerin sonraki süreçte yaşanmaması için

70 "İnönü tekrar seylâp mıntıkasına gitti", *Cumhuriyet*, 7 Mart 1948, s.1.
71 "İnönü dün uçakla incelemeler yaptı", *Ulus*, 8 Mart 1948, s.1.
72 "İnönü dün uçakla incelemeler yaptı", *Ulus*, 8 Mart 1948, s.5.
73 İnönü, *a.g.e.*, s.496.
74 Erim, *a.g.e.*, s.259.
75 İnönü, *a.g.e.*, s.496.
76 "İnönü dün uçakla incelemeler yaptı", *Ulus*, 8 Mart 1948, s.5.

ne yapılması gerektiğini sormuştur. Berdan Nehri yatağının temizlenmesi ve çıkan toprağın iki sahile atılmasıyla derin bir yatak oluşturulması durumunda su baskınlarının önleneceği ileri sürülmüştür. Tarsuslu çiftçilerin ova içinde ana yollar açılmasını hatta tek bir yolun dahi yeterli olacağını söyledikleri de ifade edilmiştir.[77]Görüşme sırasında bölgenin temel geçim kaynaklarından birisi olan pamuk konusu da açılmıştır ve henüz vaat edilen Nazilli cinsi akala pamukların gelmediğinden yakınılmıştır. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün çiftçilerle yapılan görüşme boyunca her talebi ve şikâyeti tek tek not ettiği de gözlenmiştir.[78]

Görüşmeden sonra Tarsus Parkı'na giden ve daha sonra da meyve fidanlığını gören Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Tarsuslulara veda ederek buradan ayrılmıştır. İnönü ile beraber Tarsus'a gelen Nihat Erim, *"Hükûmet kredi, traktör, tohum yardımı yapmış"* değerlendirmesinde bulunmuştur.[79] Erim'in ifadelerinden her şeyin çözümlendiği gibi bir sonuca varılamaz. Nitekim Cumhurbaşkanı İnönü'nün Ankara'ya gönderdiği rapordaki hususların tam olarak halledilmesi için zamana ihtiyaç olduğu ortadadır. Sel bölgesindeki ikinci inceleme faaliyetlerini de tamamlayan Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, 8 Mart günü Ankara'ya dönmüş ve burada izlenimlerini basına anlatmıştır. İnönü, Çukurovalıların büyük bir felakate uğradığını söyledikten sonra ilk gelişinde tüm bölgenin adeta bir göl manzarasını andırdığını ve halkın perişan halde olduğunu ifade etmiştir.[80] Bölgeye ikinci kez geldiği zaman farklı bir manzarayla karşılaştığını söyleyen İsmet İnönü, vatandaşın işinde ve gücünde olduğunu ve suların büyük ölçüde çekilmiş olduğunu gördüğünü söylemiştir. Cumhurbaşkanı İnönü şöyle devam etmiştir: *"…Şunu bilhassa belirtmek isterim ki, hükûmet elinden geleni yapmıştır ve yapmaktadır. Köylü ve çiftçinin istedikleri tespit edilmiş ve derhal faaliyete geçilmiştir."*[81]

77 "İnönü dün uçakla incelemeler yaptı", *Ulus*, 8 Mart 1948, s.5.
78 "İnönü dün uçakla incelemeler yaptı", *Ulus*, 8 Mart 1948, s.5.
79 Erim, *a.g.e.*, s.259.
80 "İnönü Ankara'da", *Ulus*, 9 Mart 1948, s.5.
81 *İsmet İnönü Konuşma, Demeç, Makale, Mesaj ve Söyleşiler 1944-1950*, (Haz. İlhan Turan) TBMM Kültür ve Sanat Kurulu Yayınları, Ankara, 2003, s.215.

Sonuç

1948 yılında Türkiye'nin Güney bölgelerinde etkili olan aşırı yağmurlar neticesinde Berdan Nehri ile Seyhan Nehri'nin taşması başta Tarsus olmak üzere Mersin ve Adana'da ve köylerinde önemli ölçüde zarara yol açmıştır. Ovaları kaplayan sulardan dolayı pek çok köyle ulaşım kesilmiş ve buralarda yaşayan insanlar ve hayvanlar açlık tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Sel baskına dair haberlerin basına yansımasıyla beraber devlet ve hükûmet yetkilileri harekete geçerek yardım faaliyetlerini başlatmışlardır. Bu noktada iktidardaki CHP'nin üç milletvekilinin sel bölgesinden Ankara'ya gönderdikleri rapor hem zararların daha açık şekilde anlaşılmasını ve hem de ilk planda afet yerlerinde nelere ihtiyaç duyulduğunu merkeze ve dolayısıyla iktidara yansıtılmasını sağlamıştır. Söz konusu raporda bölgedeki yardım organizasyonundaki aksaklıklar ve bazı ihmallerden bahsedilmesi üç yönüyle önemlidir: İlk olarak iktidar mensuplarının tam bir serbesti duygusuyla hareket etmeleri ve "iktidarı koruma içgüdüsüyle" hareket etmeden olan biteni CHP Genel Merkezi'ne bildirmeleridir. İkinci olarak da sel mıntıkasında aksayan yönlerin iktidar mensuplarınca Ankara'ya bildirilmesi, süratli şekilde yeni bir organizasyon yapılmasına da doğal olarak imkan tanıyacaktır. Üçüncü olarak dönemin yetersiz iletişim olanakları ortamında gönderilen bu rapor merkezî hükûmetin olan bitenden daha doğru şekilde haberdar olmasına ve alınacak önlemlerle yapılacak yardımların hızlandırılmasına yapacağı katkıdır.

Çukurova'da selden etkilenenlere yapılan ilk yardımlar arasında sulardan dolayı iletişimi ve ulaşımı kesilen köylere hayvanlar için gönderilen yem ve havadan atılan gıda maddeleridir. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü de bölgeye geldiği zaman vali, kaymakam ve diğer yetkililere acil yapılması gereken işin kapalı kalan köylerdeki insanlara "yalnız olmadıklarını ve devletin tüm imkanlarıyla" yanlarında oldukları duygusunu vermek olduğunu bildirmiştir. Selde devletin önemli kurumlarının harekete geçtiği görülmüş ve Kızılay'dan afetzelere acilen 150 çadır göndermiş ve gıda maddelerinin yanı sıra afetzedeler için malî destek de sağlamıştır. İsmet İnönü'nün yanı sıra hükûmetin diğer yetkililerinin de sel bölgesine geldiği gözlenmektedir. Bayındırlık ve Tarım Bakanları'nın Çukurova'ya gelişleri hem yardım organizasyonu ve hem de afetzelerin taleplerinin doğrudan hükûmete iletilmesi açısından önemlidir. Ankara'da da Başbakan Hasan Saka'nın başında bulunduğu bir komite kurularak Çukurova afetzedelerine gönderilecek yardımların tek elden organize edilmesi ve olası bir kargaşanın önlenmesi amaçlanmıştır.

Sel bölgesine yapılan yardımlarda Kızılay dışında kalan kurumların da hareketi geçtiği görülmektedir. İş Bankası ve Merkez Bankası gibi iki önemli kamu bankası afetzedeler için malî yardımda bulunmuşlardır. Ayrıca Türk toplumunda olağanüstü şartlarda her zaman ortaya çıkan sivil dayanışma

ruhu burada da görülmüş ve farklı bölgelerden vatandaşlar tarafından sel bölgesine gönderilmek üzere yardımlar yapılmıştır. Özellikle İstanbul'daki Tıp Mektebi öğrencilerinin gönderdikleri yardım zorlu günlerde genç vatandaşların dahi yardım edebilme gayretiyle hareket ettiklerini göstermektedir. Bölgede ihtiyaçlar arasında yer alan eskavatör, traktör gibi motorlu araçların temini için de Amerikalılarla irtibata geçilerek onlardan yardım istenmiştir. Bu da 1947 itibarıyla başlayan Marshall Yardımları çerçevesinde bu ülke yetkililerinden destek beklendiğini ortaya koymaktadır.

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, sel mıntıkasına yaptığı iki ayrı ziyaretle hem yapılan yardım işlerinin koordinasyonunu sağlamış ve hem de afetzedelerin devletten taleplerini dinlemiştir. İnönü'yle görüşenler arasında DP'lilerin de bulunması ve onların da taleplerini dinlemesi onun muhalefet partilerinin de bu konudaki görüşlerini dinlemeye önem verdiğini ortaya koymaktadır. İnönü'ye sular altında kalan bölgelerde zararın çok fazla olduğu, ekinlerin etkilenmesinden dolayı çiftçilere acilen tohumluk verilmesi gerektiği bildirilmiş ve ayrıca makineli tarım için kendilerine alet verilmesi de talep edilmiştir. İnönü'nün burada aldığı notlar doğrultusunda hazırladığı raporu daha Adana'da iken Ankara'ya Başbakanlığa göndermesiyle bölgede yapılacak işlerin çabuklaştırılması sağlanmıştır. Sele neden olan Berdan Irmağı'nı da gören İnönü buradaki tadilat işlerinin acilen yapılması için Erzincan'dan askerî birlik gönderilmesini de istemiştir. Nitekim kısa sürede Çukurova'ya gelen askerler onarım çalışmalarını başlatmışlardır. Askerlerin onarım işlerinde görev alması sonraki yıllardaki afetlerde de gözleneceği şekilde ordu mensuplarıyla hükûmet arasındaki işbirliğine örnek teşkil etmektedir.

Sel bölgesindeki çiftçilerin önde gelen talepleri arasında devletin uygun şartlarda kredi olanakları sağlaması, borçların ertelenmesi talepleriyle, kendilerine malî destek sağlanması da bulunmaktadır. Bu taleplerin yerine getirildiğine dair basına haberler yansımasına karşın selden zarara uğrayan Çukurovalıların vergi borçlarının bir yıldan fazla bir süre sonra ertelendiği Bakanlar Kurulu kararından anlaşılmaktadır. Gecikmeli gelen erteleme kararının geçimini topraktan sağlayan çiftçileri ne ölçüde tatmin ettiği tartışılabilir. Bölgede yeni bir sel afeti yaşanmaması için alınacak önlemler Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün huzurunda tartışılmış ve devletin ortaya çıkacak büyük maliyeti ancak Çukurova çiftçisinin malî desteği yani devlete borçlanması karşılığında yapabileceği sonucuna varılmıştır. Ancak selden büyük bir maddi zarara uğrayan vatandaşların buna ne ölçüde katkı verebileceği de tartışmalıdır. Neticede 1948'in ilk aylarında Çukurova'da etkili olan sel afetinde devlet ilk alınması gereken önlemleri almış; ancak yeni oluşacak afetlerin önlenmesi için yapılması gereken yatırımlar hususunda malî yetersizlikler olduğu da devlet yetkililerinin söylemlerinden anlaşılmıştır.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Belgeleri

T.C. Cumhurbaşkanlığı Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

II. Gazeteler

Cumhuriyet

Demokrat İzmir

Milliyet

Ulus

Vakit

Vatan

III. Kitaplar

Baba İnönü'den Erdal İnönü'ye Mektuplar, (Bas. Haz. Sevgi Özel), Bilgi Yayınevi, Ankara, 1988

ÇAVDAR, Tevfik, *Türkiye Ekonomisinin Tarihi: 1900-1960,* İmge Kitabevi, Ankara, 2003.

DERİN, Haldun, *Çankaya Özel Kalemini Anımsarken*, (Haz. Cemil Koçak), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1995.

ERİM, Nihat, *Günlükler I: 1925-1979*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005.

İNÖNÜ, İsmet, *Defterler I: (1919-1973)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008.

İsmet İnönü Konuşma, Demeç, Makale, Mesaj ve Söyleşiler 1944-1950, (Haz. İlhan Turan) TBMM Kültür ve Sanat Kurulu Yayınları, Ankara, 2003.

KOCATÜRK, Önder, *İstanbul'da Sel ve Fırtına (1889-1924)*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2019.

IV. İnternet Kaynakları

https://meteoroloji.boun.edu.tr/sel.php (Erişim tarihi: 17 Ocak 2021)

Extended Abstract

Natural disasters, which have caused great destruction in the history of humanity throughout the ages, have also been effective in the geography we live on from time to time. The lands of Anatolia and Thrace have been exposed to natural disasters from time to time, just like other regions, and events such as earthquakes, floods and avalanches have negatively affected the lives of living things. Undoubtedly, an important aspect of these natural disasters is that they cause significant economic damage. In the flood disasters, which are considered to be among the most important natural disasters that occurred in Anatolia in the historical process, the rivers filled with heavy rains from time to time overflowed from their beds, demolished the embankments and caused great destruction and loss of life in the settlements. Damages caused by natural disasters, which caused loss of life and property in large settlements and agricultural areas, both during the Ottoman Empire and the Republic period, were the main occupation of the state authorities. The rains that were effective in Istanbul in 1924 caused floods. The rains, which negatively affected even the planes parked at Yeşilköy airport, caused material damage as it rained in the city for three days without interruption. In 1930, this time in İzmir, while excessive rains caused floods, city transportation was interrupted and there were people who lost their lives in the flood. Therefore, similar flood disasters were effective in different geographies and cities of Turkey in the following years. II in Turkey. Significant flood disasters occurred during and after World War II. One of the most important flood disasters of the post-war period was experienced in Çukurova, one of the most productive geographies of Anatolia, in 1948. As a result of the heavy rains that were effective in the region in February, the Berdan River overflowed, the embankments on the river collapsed and floods were experienced in Adana, Mersin and Tarsus regions. The winter months of 1948 witnessed effective rains in Çukurova, where Turkey's fertile agricultural lands are located and which has an important share in the Turkish economy. In those years, Çukurova villages and villagers, who were making a living from cotton cultivation, faced difficulties due to the destruction of their houses. The flood disaster, which caused damage to agricultural areas and settlements in Çukurova, caused communication with the villages to be cut off and people and animals faced with the danger of starvation. The institutions of the state took

action to meet the needs of the victims of the flood. Finding urgent solutions to the needs of the citizens who suffered financial damage due to the flood and the villagers whose houses became unusable was the main concern of those concerned at that time. Members of the then ruling Republican People's Party (CHP) took action to help the people of Çukurova, who were damaged by the flood, without wasting time. CHP deputies saw the effects of the flood in the region on the spot, and informed the government officials with the reports they sent to the party headquarters about the destruction and damage in settlements and agricultural areas. State officials, especially President İsmet İnönü, Minister of Public Works Kasım Gülek, who came to Çukurova to see the damage caused by the flood, listened to the demands of the citizens and warned the authorities about the measures to be taken. Public institutions, especially the Red Crescent, took action to help the victims of the flood. Tents were provided to those affected by the flood, and in addition to food aid, cash aid was also provided. Apart from agricultural aid, President İsmet İnönü also conducted investigations in the flood zone, listened to the opinions of experts and citizens in the region and gave instructions to those affected by the flood. In short, for the citizens who were adversely affected by the flood in Çukurova, the relevant institutions took action in a short time and sent the necessary aid to the region in the first place. In the study, in the winter months of 1948, II. In this study, the effects of the flood disaster that occurred as a result of the effective precipitation in Çukurova during the period when the economic difficulties of the World War II continued. In the face of the destruction caused by the flood, especially in the city of Adana, which was the province of Seyhan at that time, the measures and aid activities of the state institutions were examined. Academic studies on flood disasters in Turkey are still very limited. Therefore, in this study, archival documents, major newspapers of the period were used and it was tried to reveal what could be done against the disaster that occurred in an important agricultural region like Çukurova in the post-war period.